

Ouderenparticipatie in het Nationaal Programma Ouderenzorg

Het Nationaal Programma Ouderenzorg (NPO) heeft tot doel de zorg aan ouderen met complexe hulpvragen te verbeteren. Op de manier zoals ouderen dat graag willen. Ouderenparticipatie is dan ook de rode draad bij alle activiteiten en ouderen hebben een vaste plaats in de acht regionale netwerken. Zo nemen ruim 175 ouderen deel aan de doelgroeppanels en klankbordgroepen.

Ouderenparticipatie betekent dat ouderen op een betekenisvolle manier worden betrokken bij de ontwikkeling, beoordeling, uitvoering en evaluatie van de projecten van het NPO, zodanig dat het een verandering teweegbrengt. Betrokkenheid van ouderen krijgt vorm op basis van gelijkwaardigheid en vanuit het principe van partnerschap.

Waarom ouderenparticipatie?

Ouderen hebben een groeiende behoefte om mee te denken over keuzes die hun leven beïnvloeden. Ook de partijen in zorg en welzijn beseffen in toenemende mate dat de inbreng van ouderen essentieel is. Waarom?

- Onmisbaar perspectief; ouderen hebben ervaringsdeskundigheid.
- Breder gezichtsveld; ouderen bekijken vraagstukken vanuit een samenhangend geheel van domeinen (zorg, wonen welzijn).
- Groter draagvlak; door ouderen te betrekken bij beslissingen, neemt het draagvlak ervoor toe.
- Zinnvolle verbeteringen; ouderen hebben zicht op wat nodig is, dat levert verbeteringen op die er echt toe doen.
- Betere monitoring; via ouderen is er de mogelijkheid om te volgen of een initiatief echt bijdraagt aan betere zorg.
- Versterking van eigen kracht; door ouderen een stem te geven, neemt ook hun eigen kracht toe.

Landelijke ondersteuning

Binnen het NPO krijgt ouderenparticipatie ondersteuning vanuit het landelijke project 'Krachtig Cliëntenperspectief binnen het NPO'. Dit project wordt uitgevoerd door de koepel van ouderenorganisaties CSO en Zorgbelang Nederland. Zij ondersteunen de ouderenparticipatie onder meer met een handboek, trainingen en workshops voor ouderen en een masterclass voor onderzoekers. Daarnaast maakten ze een publicatie met ervaringsverhalen van ouderen en ontwikkelden ze een model voor partnerschap tussen ouderen en beroepskrachten. Ook wordt in dit project onderzocht hoe ouderenparticipatie in de toekomst versterkt kan worden en een vaste plek kan krijgen. Eén ding is duidelijk: participatie blijft van alle partijen inzet en energie vragen.

Resultaten tot nu toe

Inmiddels hebben ouderen binnen het NPO gezorgd voor meer aandacht voor welzijn en voor de samenhang tussen zorg en welzijn. Daarnaast hebben de ouderen in de netwerken allerlei successen geboekt. Zo namen ouderen initiatief voor projecten, ontwikkelden zij een cursus en werkten ze mee aan een visiedocument over de toekomst van de ouderenzorg. Binnen de acht regionale netwerken is een grote diversiteit aan vormen van ouderenparticipatie.

Hoe ervaren de ouderen hun inbreng in het NPO

Ouderen vinden het belangrijk dat zorg en welzijn aansluiten op hun behoefte. Zij zijn blij met de kans die zij krijgen om mee te denken over vernieuwingen in de ouderenzorg en zien een grote verantwoordelijkheid voor zichzelf weggelegd. Bijvoorbeeld om invoering van de projectresultaten te stimuleren en ervoor te zorgen dat de opbrengsten van de projecten bij ouderen zelf terechtkomen. Daarnaast zien zij, ook in de toekomst, een rol voor zichzelf weggelegd bij het signaleren en prioriteren van knelpunten en bij het benutten en toepassen van bestaande kennis. Benadrukt moet worden dat de ouderen die participeren ambitieus en zeker nog lang niet tevreden zijn. Participatie van ouderen blijft een groeiproses, voor ouderen en voor professionals, dat tijd kost. Gezamenlijk wordt eraan gewerkt om de participatie van ouderen verder te optimaliseren.

Overzicht ouderenparticipatie per netwerk

Academisch Centrum Zorginnovatie Ouderen (ACZIO)

Het Huis voor de Zorg, één van de netwerkpartners, heeft (samen met de ouderen) de ouderenparticipatie vorm gegeven en ondersteund. Hiervoor hebben zij een methode ontwikkeld voor monitoring van projecten.

Ouderen zijn in dit netwerk op drie niveaus vertegenwoordigd.

- Op bestuurlijk niveau vertegenwoordigen drie personen de kwetsbare ouderen namens de ouderenbonden. Zij beoordelen de projecten op meerwaarde voor ouderen en hebben een adviserende rol.
- De kern van de ouderenparticipatie wordt gevormd door tien ouderen in het doelgroep-panel. Vanuit hun betrokkenheid monitoren zij de lopende NPO-projecten. Daarvoor hebben zij vanuit klantenperspectief tien uitgangspunten ontwikkeld die het inhoudelijke kompas vormen voor hun inbreng in het project. In maandelijkse bijeenkomsten bespreken zij de voortgang en de manier van monitoren.
- De Regionale Zorgvragersoverleggen (RZO) vormen een belangrijke informatiebron en samenwerkingspartner voor de leden van het doelgroep-panel.

Academische Werkplaats Ouderenzorg Noordelijk Zuid-Holland (AWO-NZH)

De AWO-NZH bestaat uit 5 bestuurlijk geborgde regionale geriatrie netwerken. Ieder netwerk heeft een eigen ouderenberaad. Zij hebben een adviserende rol binnen de regionale netwerken. In 2008 is het eerste ouderenberaad gestart in de regio Zuid-Holland Noord. Ouderen en mantelzorgers zijn bestuurlijk vertegenwoordigd door een afgevaardigde van het ouderenberaad Zuid-Holland Noord in de stuurgroep van de AWO-NZH. Daarnaast participeert elk regionale ouderenberaad in het regionale geriatrie netwerk.

In alle projecten participeren ouderen vanuit het regionale ouderenberaad waar het project ontwikkeld is. Zij hebben een belangrijke inhoudelijke rol: ze dienen ideeën in om de huidige zorg voor ouderen te verbeteren, ze beoordelen projectvoorstellen op relevantie voor ouderen, voorlichtingsteksten en vragenlijsten, ze bespreken de voortgang en interpreteren de voorlopige resultaten van de projecten. De ouderenberaden krijgen ondersteuning van Zorgbelang Zuid-Holland. Daarmee is ook na afloop van het NPO de participatie van ouderen gewaarborgd.

Netwerk Ouderenzorg Zuidwest-Nederland (GENERO)

De thematiek die centraal staat in het GENERO-netwerk is bepaald op basis van interviews die bij ruim 30 ouderen en mantelzorgers zijn afgenomen. De resultaten zijn vervolgens verbonden met ervaringen en vraagstellingen die leven bij zorg- en welzijnsorganisaties. Bij de start van het netwerk zijn zo via deze brede stakeholdersgroep de belangrijkste knelpunten en behoeften geïdentificeerd.

Vervolgens is een ouderen- en mantelzorgforum opgericht met 21 leden die projecten monitoren en beoordelen. Daarvoor gebruiken zij een speciaal ontwikkeld formulier met beoordelingscriteria. Op basis hiervan brengen zij advies uit aan de projectteams. De afgelopen jaren heeft het forum meer dan 50 projecten van advies voorzien. Het forum krijgt ondersteuning van het Erasmus MC en van Zorgbelang Zuid-Holland.

In de projecten hebben de leden van het ouderen- en mantelzorgforum een monitorende rol en deelnemende rol. Leden nemen bijvoorbeeld deel aan adviesgroepen en projectstartups van onder meer het integrale Wijkaanpak-project. Per project wordt de

ouderenparticipatie dus geborgd. Als het gaat om het bestuurlijke niveau zijn er twee ouderenvertegenwoordigers lid van de Genero-stuurgroep. Bij het netwerk zijn aangesloten de verenigingen van samenwerkende ouderenbonden van Zeeland en van Noord-Brabant en daarnaast diverse ouderenbonden en cliëntorganisaties in Zuid-Holland. Aan alle netwerkbijeenkomsten nemen ouderen actief deel.

Kring Ouderenzorg AMC en partners (KOZ)

In het netwerk Kring Ouderenzorg AMC en partners is de ouderenparticipatie formeel ingebed in het netwerk. Aanvankelijk is er een doelgroeppepanel van 26 ouderen opgericht dat op individuele basis projectvoorstellen beoordeelde en daar advies over uitbracht. Naast dit panel bestaat er sinds september 2010 een 'ouderenmonitor-groep'. Hierin zitten 8 ouderen die hun achterban vertegenwoordigen. De groep heeft een belangrijke inhoudelijke rol bij de uitvoering van een aantal NPO-projecten; de ouderen beoordelen voorlichtingsteksten en vragenlijsten op begrijpelijk- en leesbaarheid en volgen het verloop van de projecten op de voet. Daarnaast signaleren zij urgente knelpunten in zorg, wonen en welzijn en brengen continu nieuwe ideeën in. Ook evalueren zij nieuwe onderzoeks- en projectvoorstellen op relevantie voor ouderen. De groep komt maandelijks bijeen onder begeleiding van een projectleider. De adviezen die voortkomen uit deze bijeenkomst zijn niet vrijblijvend en worden meegenomen in het onderzoeksproces.

Sinds 2010 is er een digitaal ouderenpanel actief (ruim 400 personen) dat zich via digitale enquêtes uitspreekt over onderwerpen die te maken hebben met (informatie over) gezondheid en (mogelijke) ICT-oplossingen. Naast deze vormen van participatie organiseert het KOZ regelmatig themagroepsbijeenkomsten over de thema's acute zorg, dementie en oudere migranten. Voor ieder thema bestaat een themagroep waarin naast de ouderen ook diverse disciplines vertegenwoordigd zijn.

Netwerk Ouderenzorg Regio Noord

Binnen het bestuurlijke netwerk van Netwerk Ouderenzorg Regio Noord krijgt ouderenparticipatie op drie manieren vorm.

- In het bestuurlijke netwerk zijn twaalf ouderen- en mantelzorgorganisaties vertegenwoordigd.
- Er is een klankbordgroep die formeel bij het netwerk is aangehaakt. Deze klankbordgroep bestaat uit twintig vertegenwoordigers van ouderenbonden en mantelzorgorganisaties uit de netwerkregio. De groep heeft een adviserende rol in het netwerk, bijvoorbeeld als het gaat over de keuze van de thema's.
- Ook heeft een groep ouderen zich verenigd in de 'denktank 60+'. Deze denktank geeft gevraagd en ongevraagd advies aan het netwerk.

Vanuit zowel de klankbordgroep als de denktank 60+ hebben ouderen zitting in de begeleidingscommissies van de NPO projecten.

Netwerk Utrecht Zorg voor Ouderen (NUZO)

Bij Netwerk Utrecht Zorg voor Ouderen participeren ouderen structureel op een aantal niveaus: één oudere is bestuurlijk vertegenwoordigd in de NUZO-raad en zeven ouderen vormen de ouderendelegatie. Deze ouderendelegatie vormt samen met andere netwerkpartners de stuurgroep. De ouderendelegatie is een afspiegeling van ouderen uit ouderenbonden en ouderen die op individuele titel verbonden zijn aan het netwerk. De delegatie heeft vetorecht als het gaat om projectbeoordeling vanuit het ouderenspectief. En zo'n 65 ouderen in de regio hebben projectplannen becommentarieerd. Op basis van dit commentaar heeft de ouderendelegatie de definitieve selectie voor

indiening van projecten bepaald. Om projectvoorstellen goed te kunnen beoordelen heeft de ouderendelegatie een format voor een lekensamenvatting van de projecten ontwikkeld. Hierin moeten onderzoekers in twee pagina's weergeven wat hun projectplan inhoudt, wat de meerwaarde voor ouderen is en waarin het project zich onderscheidt van bestaande initiatieven. Daarnaast participeren de ouderen in adviesraden van de transitieprojecten van het NPO.

Ouderennet VUmc en partners

Ouderennet VUmc en partners is georganiseerd rond twee regio's: Amsterdam/Amstelveen en West-Friesland. Voor beide regio's samen zijn drie focusgroepen met tien ouderen georganiseerd. Hierin zijn thema's voor het netwerk benoemd en gerangschikt. Deze twee regio's geven de ouderenparticipatie op een verschillende manier vorm.

Regio Amsterdam/Amstelveen

In de regio Amsterdam/Amstelveen is een groep van 25 ouderen betrokken bij het beoordelen van projectvoorstellen. Dit doen zij tijdens projectpresentaties aan de hand van een aantal structurende vragen. Drie ouderenvertegenwoordigers in de kerngroep nemen vervolgens het definitieve besluit en hebben hierbij vetorecht. Tijdens de uitvoering van de projecten spreken de ouderen en onderzoekers met elkaar een samenwerkingsvorm af. In het kader van de borging is besloten de structuur van het netwerk te decentraliseren naar stadsdeel en wijk-/buurtniveau.

Regio West-Friesland

Het 'Ouderennetwerk West-Friesland' bestaat uit het ouderenpanel, de kerngroep en het zorg- en welzijnsnetwerk. Het ouderenpanel bestaat uit elf ouderen en mantelzorgers. Twee leden uit dit ouderenpanel zijn afgevaardigd in de kerngroep en in het zorg- en welzijnsnetwerk. Het ouderenpanel toetst initiatieven op de mate waarin deze bijdragen aan verbetering van de ouderenzorg. Het ouderenpanel kan de kerngroep en het zorg- en welzijnsnetwerk om initiatieven vragen en kan ook zelf voorstellen aandragen. De afspraken over de samenwerking zijn vastgelegd in een beleidsplan en per overlegstructuur uitgewerkt in een huishoudelijk reglement. De communicatie binnen het netwerk vindt plaats op basis van gelijkwaardigheid van alle betrokkenen en in een open dialoog.

Zorg voor Ouderen en Welzijn Netwerk Nijmegen (Zowel NN)

Bij Zowel NN is de participatie van ouderen structureel geregeld door aanwezigheid van een doelgroepspanel dat bestaat uit elf personen. Het panel heeft een beslissende stem en vetorecht bij het beoordelen van projectvoorstellen. Daarnaast zitten twee leden van het panel in het dagelijks bestuur van het netwerk. De afspraken rond ouderenparticipatie zijn vastgelegd in een notitie. Daarin staat ook een procedure voor het beoordelen van projecten, net als een beoordelingskader. Deze notitie is in samenspraak met het doelgroepspanel ontwikkeld.

In ieder project dat Zowel NN uitvoert participeren twee ouderen. De projectleiders presenteren daarnaast regelmatig de voortgang in het hele doelgroepspanel. Dan wordt aan de hand van het genoemde kader beoordeeld of het project volgens plan verloopt. In 2012 zal de achterban van het doelgroepspanel worden verbreed met een klankbordgroep van ongeveer 100 ouderen.

Meer weten?

Bezoek www.nationaalprogrammaouderenzorg.nl. Daar leest u meer over ouderenparticipatie en de verschillende netwerken.